

Etikkrådets arbeid under korrupsjonskriteriet

I retningslinjenes § 3 heter det: «Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for grov korrupsjon.»

Det er en to-trinns prosess som ligger til grunn for tilrådninger om observasjon eller utelukkelse av selskaper under korrupsjonskriteriet. Først må det kunne fastslås at det er en uakseptabel risiko for at et selskap har vært involvert i grov korrupsjon. Deretter vurderer Etikkrådet hvorvidt det også er en uakseptabel risiko for at selskapet kan bli involvert i nye korrupsjonshandlinger. Begge disse vilkårene må være oppfylt for at Etikkrådet skal anbefale observasjon eller utelukkelse av et selskap under korrupsjonskriteriet.

De viktigste informasjonskildene for Etikkrådets korrupsjonsutredninger er nyhets- og «grave»-artikler fra journalister, offentlig informasjon fra påtalemyndigheter eller endelige dommer eller rettsforlik. Unntaksvis kan også rapporter fra sivilsamfunnsorganisasjoner inneholde informasjon som er konkret nok til at den kan brukes i utredningene. Tilgangen til denne type informasjon varierer mye mellom de forskjellige landene hvor selskapene i fondet er registrert eller har sin utenlandsvirksomhet. En grunnleggende utfordring er at korrupsjonsrisikoen normalt er høyere i de landene hvor informasjonstilgangen fra media, rettsinstanser, sivilsamfunnsorganisasjoner og selskapene selv er mer begrenset og upålitelig, f.eks. i autoritære stater.

Selskaper som blir valgt ut for nærmere undersøkelse på grunnlag av den første gjennomgangen av korrupsjonsanklager, blir systematisk registrert, sortert etter sektor og rangert med henblikk på risiko. Denne oversikten blir kontinuerlig oppdatert og bygget ut. Innenfor enkelte sektorer har det etter hvert blitt fanget opp anklager mot såpass mange selskaper at det også er mulig å gjennomføre en mer samlet gjennomgang av disse.

I 2020 har Etikkrådet avgitt én tilrådning om utelukkelse. Etikkrådet anbefalte å utelukke det kinesiske oljeselskapet PetroChina Co Ltd, fordi det viste liten vilje til å kommunisere med rådet.

Selskapet hadde da vært under observasjon siden mai 2017. Etter rådets syn ga selskapets manglende bistand til å opplyse saken grunn til å stille spørsmål ved PetroChinas reelle vilje til å forebygge, avdekke og håndtere korrupsjon. For at observasjonsordningen skal kunne fungere etter hensikten, mener Etikkrådet det er viktig at et selskap under observasjon er villig til å dele informasjon. I august besluttet Norges Bank å følge opp selskapet gjennom eierskapsutøvelse.

Det italienske forsvarsselskapet Leonardo SpA har vært under observasjon siden 2017. På grunn av pandemien har det ikke vært mulig for Etikkrådet å gjennomføre selskapsmøter som planlagt i 2020, og årets observasjonsrapport har derfor blir utsatt til 2021.

På korrupsjonsområdet har rådet i 2020 brukt mest tid på løpende utredning av flere selskaper, hvorav fem har fått spesiell prioritet. Av disse fem er det tre som befinner seg i sektoren «*Industrial Goods & Services*»⁵, mens de to øvrige er selskaper som ble valgt ut på grunnlag av gjennomgangen av oljeserviceselskaper som ble gjennomført i 2019. Det er i 2020 avgitt en tilrådning om observasjon av ett av disse selskapene.

I tillegg til arbeidet med enkeltelskaper i fondet, tilstreber Etikkrådet å delta og bidra i fora og prosesser hvor antikorrupsjon står sentralt. I 2020 har rådet deltatt på Verdensbankens *Fifth International Debarment Colloquium* og Transparency Internationals 19. *International Anti-Corruption Conference* (IACC). Etter det rådet kjenner til, er Etikkrådets modell med offentliggjøring av observasjon og utelukkelse av selskaper fortsatt ganske unik blant store statlige investeringsfond, og rådet opplever at det er en ganske stor interesse for denne modellen internasjonalt som et nytt og alternativt virkemiddel på antikorrupsjonsområdet.

5 Se FTSE Russell, February 2019: *Industry Classification Benchmark (Equity)*, https://research.ftserussell.com/products/downloads/ICB_Rules.pdf

Korrupsjon knyttet til statskontrollerte oljeselskaper

Siden Etikkrådet startet med systematisk porteføljeovervåkning på korrupsjonsområdet, har olje og gass vært sektoren med det nest største antallet registrerte saker. Sektoren med flest registrerte – «Industrial Goods & Services» – er en veldig sammensatt «supersector» som blant annet omfatter selskaper som jobber opp mot olje- og gasssektoren. Dette bildet stemmer overens med det som har fremkommet i internasjonale undersøkelser, hvor olje og gass skiller seg ut blant sektorene med høyest korrupsjonsrisiko i verden.

Den høye korrupsjonsrisikoen må ses i sammenheng med flere faktorer. Utvinning av naturressurser er tradisjonelt forbundet med ekstraordinær avkastning (grunnrente), noe som i seg selv kan gi sterke incentiver til korrupsjon. Videre er olje- og gassutvinningsprosjekter ofte svært komplekse, og består av mange forskjellige komponenter og aktører, hvilket kan gjøre det veldig krevende for utenforstående å få oversikt over hva som foregår. Prosjektene er også ofte store og langsiktige, hvor det kan ta lang tid (år) før selskapene begynner å få avkastning på investert kapital. Dette kan gjøre det vanskeligere å stå imot krav om bestikkelser som måtte dukke opp underveis i prosjektforløpet.

Det som kanskje utgjør hovedutfordringen knyttet til korrupsjonsrisiko i olje- og gassindustrien, er at mye av verdens olje- og gassressurser befinner seg i land med svakt styresett, fravær av demokrati og svake institusjoner. I en del av disse landene har det også vist seg at ressursrikdommen ikke har bidratt positivt, men derimot har forsterket disse negative samfunns-trekkene. Dette fenomenet refereres ofte til som «ressursforbannelsen». Myndighetene i disse landene

har i økende grad sikret seg direkte kontroll over utvinningen av olje- og gassressursene gjennom etableringen av statskontrollerte oljeselskaper (der staten har mer enn 50 prosent av eierinteressene), såkalte «NOCs» (National Oil Companies). Der hvor NOCene mangler finansiering, teknologi og/eller kompetanse, oppretter de ofte fellesforetak med de store internasjonale oljeselskapene («IOCs»).

Ifølge NOC-databasen til Natural Resource Governance Institute er det totalt 71 NOC'er fordelt på 61 land i verden. NOCene står for omtrent 55 prosent av verdens oljeproduksjon og kontrollerer ca. 90 prosent av de globale olje- og gassreservene.⁶ Nesten samtlige av NOCene er utenfor OECD, og det store flertallet befinner seg i land som har høy eller veldig høy korrupsjonsrisiko i henhold til Transparency Internationals eller Verdensbankens indekser.

Korrupsjonsrisikoen knyttet til NOC'er dreier seg først og fremst om passiv korrupsjon, altså at de aktuelle myndighetspersonene som kontrollerer lisensstildeling, anskaffelser osv., krever eller aksepterer bestikkelser fra selskaper som motytelse for å velge dem som operatør, leverandør, entreprenør, etc. I tillegg kan det også dreie seg om forskjellige former for underslag og økonomisk utroskap, hvor deler av NOCenes inntekter blir «tappet» før de havner i statskassen. Disse bestikkelsene eller underslagene kan både bli kanalisert ned i private lommer, men også misbrukt av politiske partier i regjeringsposisjon i forbindelse med valgkampanjer og for å kjøpe støtte.

Noen av NOCene i fondets portefølje har allerede vært utredet for korrupsjon – f.eks. Petrobras og PetroChina, men Etikkrådet har ikke tidligere foretatt en samlet gjennomgang av slike selskaper i fondet. En slik gjennomgang ble påbegynt høsten 2020 og vil fortsette utover i 2021.

⁶ National Resource Governance Institute. 2019. *The National Oil Company Database*, https://resourcegovernance.org/sites/default/files/documents/national_oil_company_database.pdf.